

Üniter Tarih Anlatısına Karşı Mikro Tarih ve Tarihçinin Duyarlılığı

Murat ÖZDEMİR*

...Galilerle mağlupların, muzaffer olanla yenilmişin aynı tarih anlayışını, aynı akli paylaşamayacakları düşüncesinden yola çıkmıştı: Tarihçiler geçmişten bir hazine, bir miras olarak söz ederler. Tarih'in ezilen sınıfları içinse tarih bir enkaz, bir yıkıntılar yığı, bir talan alanıdır. Bir dizi öykünün birbirini doğurarak bugüne doğru ilerlediği bir birikim değil, geçmişin bugüne kavuşması değil, bir öykünün başka öyküleri tüketerek, unutturup yok ederek kendini tek kılması, geçmişin beklentilerinin yok edilmesidir. Bu yüzden kültür denen sürekliliğin ardında hep bir barbarlık vardır". Walter Benjamin

Geçmişe ait tarih bilgisi bugün içinden geleceğe eleştirel bakmanın önemli bir bilgi kaynağını oluşturur. Lakin tarih sınırsız olguların ve olayların meydana geldiği alanı tanımlar ve bu alanda neyin seçilip neyin seçilmemesi gerektiği büyük bir sorunsal olarak karşımıza çıkar. Bu bakımdan tarih bilgisine bütünlüklü ve kapsayıcı yaklaşmak pek mümkün değildir. Diğer taraftan tarih içine bakan ve oradan belirli anlamlar çıkarmaya çalışan araştırmacı ya da tarihçi ideolojik ya da ilgisi bağlamıyla bize tarih bilgisini sunar. Ayrıca tarih araştırması zorunlu bir ayıklamayı ve seçiciliği dayatır. Tarihsel alanda seçici bir ayıklama yapan tarihçi de kendi kurgu dili ile tarihi konuşturur. "Tarihçi, pek çoklarının sandığının aksine, olguların kendi adlarını

* Arş. Gör, Ankara Bilim Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0371-9128>, E-mail: murat.ozdemir@ankarabilim.edu.tr

Özdemir, M. (2021). Üniter tarih anlatısına karşı mikro tarih ve tarihçinin duyarlılığı. *Akademik Açı, 1(2)*, s. 161-174.

konusmasına izin vermez. Tarihsel anlatı ne kadar ayrıntılı, yazarı geçmişten yeniden yaratma işine ne kadar kendini adanmış olsa da, bu anlatı baştan sonra tarihçinin eseridir, kaynaklardan kendiliğinden ortaya çıkmaz; birçok olay lüzumsuz sayılarak çıkartılırken, anlamda yer verilen de belli bir katılımcının veya küçük grubun gözünden görülür genellikle” (Tosh, 2013, s. 133). Dolayısıyla tarih bilgisi salt bir hakikatten ziyade tarihçinin bilgi, deneyim, ideolojik eğilimleri ile oluşan öznel merkezli bilgi üretme alanıdır. “Günümüzde ya da postmodern dünyada; geçmiş, geçmişin yorumu ve anlatısal temsili arasında belli oranda makul tam bir tekabül yet inancına dayanan ampirik bir araştırma yöntemi olarak kavranan tarih, artık tarihçinin görevi açısından savunulabilir bir yaklaşım olmaktan çıkmıştır” (Muslow, 2000, s. 13-14). Bu nedenle “tarihçinin işlevi ressamınkine benzer, fotoğraf makinesininkine değil; yani göze çarpan her şeyi ayırım gözetmeden yeniden üretmek değildir, keşfedip ortaya koymak, eşyanın tabiatında bulunanı ayıklayıp vurgulamaktır” (Tosh, 2013, s. 134). Bunun yanında tarihsel olguların zamansal ve mekânsal farkları onu ele alan tarihçinin güncel dünyasının deneyiminden farklıdır ve tarihçinin bugünden geçmişe bakması başka sorunsallara neden olur. “Şimdiki zamanın gözüyle bakan tarihçi, geçmiş ile bugün arasındaki farkları hafife alma eğilimi gösterir, modern düşünce biçimlerini zaman içinde geriye doğru yansıtarak geçmişteki deneyimin modern düşüncelere yabancı kalan görünümünü göz ardı eder. Böylelikle de tarihin toplumsal değerini düşürür; oysa bu değer, büyük ölçüde geçmiş deneyimlerin bizim deneyimlerimizden çok farklı olmasından kaynaklanmaktadır” (Tosh, 2013, s. 142). Tarihçinin bilgisi başkalarına kapalı bireysel mülkü değildir. Herhalde pek çok kuşak ve pek çok değişik ülke

insanları onun toplanmasına katılmışlardır. Tarihçinin, eylemlerini yazdığı kişiler bir boşluk içinde hareket eden, yalıtılmış kimseler değildir: Onlar geçmiş bir toplumun içinde ve onun etkisi altında hareket etmişlerdir (Carr, 2002, s. 41). Marx'ın bir yerde dediği gibi eğitimcinin kendisinin de eğitilmesi gerektiği unutulmamalıdır; çağdaş dille söylemek gerekirse, beyin yıkayan kimsenin kendi beyni de yıkanmıştır. Tarihçi, tarih yazmaya başlamadan önce, tarihin ürünüdür (Carr, 2002, s. 46). Bu bakımdan tarihçi kendi dünyasının bilincinde olmalı, kendi epistemolojik dünyasını oluşturan bilgilere olabildiğince eleştirel yaklaşmalı ve tarihsel yolculuğun ele alındığı kaynaklar içinde geçmiş zamanın ruhunu ve dünyasını anlama adına kaynak çeşitliliğini arttırmalı ve şimdinin baskısını daha da hafifletecek bir duyarlılığı geliştirmelidir.

Tarih araştırmalarının bir disiplin olarak bilimler alanında 19. yüzyıldan itibaren yer edinmesi ile tarih bilgisine yönelik uygulanan metotlarda başat eğilim devlet merkezli üretilen siyasal ve bürokratik metinlerin analiziydi. Tarih alanında bir belgeler fetişizmi hakimdi ve bu anlayış 2. Dünya Savaşı sonuna kadar devam etti. İsterse uluslararası ilişkiler isterse devlet merkezli metinler olsun, bu metinlere duyulan güvenin zaman içinde sarsılması tarih yazıcılığından başka yöntemlerin doğmasına zemin hazırladı. Çünkü Carr'ın da aşağıda ifade ettiği gibi bürokratik-siyasal belgeler öznel durumu ortadan kaldırıyor ve mutlak bir hakikat anlayışı ile ele alınıyordu. Buna karşın devlet merkezli tarih bilgisi bilgi ve iktidar bağlamından bağımsız değildi.

Belgeler olgular tapınağındaki "kutsal sandık"taydı. Saygılı tarihçi onlara başı önünde yanaşır ve onlardan huşu dolu bir sesle söz ediyordu. Bir olguyu belgelerde bulursanız o öyledir. İşin aslına bakarsanız, bu belgeler –resmi

buyrultular, antlaşmalar, kira kayıtları, hükümet raporları, resmi yazışmalar, özel mektuplar ve anılar- bize ne söylerler? Hiçbir belge bize o belgeyi yazanın kendisinin ne düşündüğünden –neyin olmuş olduğunu düşündüğünden, neyin olmuş olması gerektiği ya da olabileceğini düşündüğünden, yahut belki yalnızca başkalarının onun neyi düşündüğünü sanmalarını istediğinden ya da hatta kendisinin ne düşündüğünü sandığından fazla bir şey söylemez (Carr, 2002, s. 19).

Oysa bu belgeler siyasal söylemin dışında bir şey söylemiyordu. Tek merkezli güçlü olanın bilgisini sunuyor, zayıf ötekisi hakkında bir şey söylemiyor ya da olumsuzlayıcı değerlendirmeler yapıyordu. “Geleneksel olarak tarih, klasik dönemden bugüne kadar büyük büyük şahsiyetlerin yapıp ettiklerinin anlatısı olarak görüldü” (Sharpe, 2020, s. 48). Bu anlayış da tarihi tek ve çizgisel bir hatta bize sunuyordu. Çünkü tarih bir bakıma toplumsal hafızayı kuran ve yöneten bir alan olarak düşünülmüş ve iktidar yapıları tarafından yönetilmekteydi. “Walter Benjamin, 1938 tarihli 'Tarih Felsefesi Üzerine Savlar' ("Theses on the Philosophy of History") adlı kısa denemesinde tek doğrultulu tarihin, egemen gruplar ve toplumsal sınıflarca inşa edilen geçmişin bir temsili olduğunu öne sürdü. O zaman, geçmişten aktarılan ne? Demek ki, gerçekleşen her şey değil, yalnızca *uygun* gibi görünenler” (Vattimo, 2012, s. 9) toplumla buluşturuluyor, bir taraftan gösterilen geçmiş sunusu oluşturulurken diğer taraftan ise saklanan bir alan yaratılıyordu. “Sözgelimi, okulda savaşların tarihlerini, barış antlaşmalarını, hatta devrimleri öğrendiysek de beslenme biçimlerindeki ya da cinsel tutumlardaki kökten değişimlerden ya da benzeri şeylerden bize asla bahsedilmedi. Tarih, zamanında iktidarı ele geçirmiş olan soyluların, egemenlerin ya da orta

sınıfın önemseydiği olayları anlatır. Yoksullar ve yaşamın "alt/ aşağı" kabul edilen boyutları, "tarihi yapmazlar" (Vattimo, 2012, s. 10-11). Oysa tarih heterojendir ve çokluklar alanını içinde barındırır. Dolayısıyla "tek bir tarih yoktur, yalnızca geçmişin farklı bakış açılarından yansıtılan imgeleri söz konusudur. Diğer bütün bakış açılarını birleştirebilen nihai ya da kapsayıcı (sanat, edebiyat, savaş, cinsellik vb. tarihlerini kuşatan "Tarih" gibi) bir bakış açısının bulunduğunu düşünmek yanıltıcıdır" (Vattimo, 2012, s. 11). Tarih, kesitler üzerinden genel alanın tanımlamaya giden bir amacı içinde barındırır. "Tarih biricik ve genel arasındaki ilişkiyle uğraşır. Tarihçi olarak olgu ile yorumu birbirinden ayıramayacağımız gibi bunları da birbirinden hiç ayıramayız ya da birine ötekine göre öncelik veremeyiz" (Carr, 2002, s. 75). Neticede biricik olan genel bağlamdan ayrı düşünülemez olduğu gibi olgu da yorumdan bağımsız kendini kuramaz ve kendisini bize gösteremez.

Her ne kadar günümüzde tarih çalışmalarına çok boyutlu ve eklektik yaklaşıyor olursa da tarihsellik içinde post yapısalcı döneme kadar tarih alanında egemen olan yaklaşım üniter ve bütünlüklü bir tarih kavrayışıydı. Bu bakış açısı modernliğin rasyonel ve ilerlemeci aklından güç almış ve tarihi bütünlüklü bir çizgide okumaktaydı. Post modern dönemde ise post yapısalcı tarih anlayışının giderek yaygınlaşması, üniter bir tarihin hikayesini sarmış ve tarihin edebiyat gibi kurgusal olduğunu öne sürmüştür. Modernliğin "bütünsel tarihi" büyüsünü kaybetmiş ve tarihsel alana yapısökümcü anlayış sirayet etmiştir. Böylece tarih anlatısında bütünlük yerine fragmanlar yer edinmiş, tarihin bütünlüklü büyüsü çözülmüştür. "Tarihin çözülmesi her şeyden önce onun birliğinin bozulması demektir, sadece onun sonu değil. Olaylar tarihi -siyasî, askerî yahut kuramsal-sadece tarihler arasında bir

tarihtir” (Vattimo, 1999). Modern tarihsel anlatıda muzafferin tarihinden bahsedilir. Muzafferin gözünde tarih rasyonel ve netice verici bir ilerleme alanı olarak tahayyül edilir. Mağlupların hikayesi bu modern tarihsel anlatıda kendine yer bulamaz, varlıkları ve tarihleri müşterek kolektif hafızadan silinmiştir.

Modernliğin yapıyı ve ilerlemeyi ön planda tuttuğu eğilime karşı post modern düşüncenin faile ve özneye yönelmesi tarihsel olana karşı uygulanacak yöntemi de bütünüyle değişime uğratmıştır. Post modern dönemle beraber tarih karmaşık ve heterojen olarak düşünülmüş, tarihin birliği yapısöküm ile ele alınmıştır. “Yapısökümcü tarih geçmişi karmaşık bir anlatsal söylem olarak görür; ama bu, Fransız kültür eleştirmeni ve tarihçi Michel Foucault'nun işaret ettiği gibi, temsilin/tasavvurun, anlamı olduğu gibi taşıyabilen ya da doğru anlam yaratabilen şeffaf bir iletişim tarzı olmadığını kabul eden bir söylemdir” (Muslow, 2000, s. 22). Özellikle post yapısalcı dil çalışmalarında dilin şeffaf olduğu inancı yıkılmış, dilin kurduğu söylemin iktidar ve ideolojiyle bağının her daim süregeldiği savunulmuş ve bu olgunun da tarihin her döneminde yer edindiği öne sürülerek tarih araştırmalarında bu gerçeğin her daim göz ününde tutulan bir ilke olması gerektiği dile getirilmiş ve böylece dil içinde de bir mücadele alanı ortaya çıkmıştır. “Foucault da şu sonuca varır: Dil ideolojik olarak kirli bir araçtır ve ne yapıp ne yapamayacağı kullanım biçimine ve hangi toplumsal ve politik amaçlar için (özellikle otorite sistemlerini ve neyin doğru, neyin yanlış; neyin serbest, neyin yasak olduğuna ilişkin görüşleri pekiştirmek için mi, yoksa onlara meydan okumak için mi) kullanıldığına bağlıdır. Foucault'nun dediği gibi, “'Hakikat', üretim, ayarlama, dağıtım, dolaşım ve önermelerin işleyişi

için düzenlenmiş bir sistem olarak anlaşılmalıdır. 'Hakikat' ... onu üreten ve ayakta tutan gücün önermeleriyle bağlantılıdır" (Muslow, 2000, s. 28). Bu nedenle "...dil hayat deneyimimizin ve varlığımızın karmaşık ve belirleyici ifadesidir. Biz dilin sosyal dünyasında yaşıyoruz ve dolayısıyla dil her zaman sosyal anlam yüklüdür ve Foucault'nun iddia ettiği gibi, sosyal yapıyı üretmekte iktidar ilişkileriyle aynı değerdedir. Buradan dilin, deneyimi betimlemekte, kaçınılmaz olarak ideolojik olduğu sonucu çıkar. İdeoloji şu ya da bu biçimde toplumun hiyerarşisiyle ve toplum içindeki güç dağılımıyla ilişkili olan bir düşünme tarzı olarak tanımlanıyordu. Sonuç olarak, dil asla masum değildir. Sözcüklerin/kavramların tanımı ve anlamı her zaman toplumumuzdaki güç kullanımıyla ilişkilidir" (Muslow, 2000, s. 51). Dilin eleştirel siyasal bağlamda bu şekilde ele alınmasının tarihsel arka planında faşizmin yükselişi, iki dünya savaşı, teknolojik gelişmelerin yarattığı doğa yıkımları, ekolojik felaketler, sömürgeci ve küresel kapitalizm, emeğin metalaşması gibi sonuçların ortaya çıkması neticesinde üst anlatılara olan inanç sarsılmış ve hayatın her anı iktidar aklı bağlamıyla anlaşılmaya çalışılmış ve tarih anlatısı iktidar yapılarıyla birlikte düşünölmeye başlanmıştır. "Michael Roth'un işaret ettiği gibi, iktidarı elinde bulunduranlar bu iktidarlarını aklileştirmek için tarihe başvururlar" (Muslow, 2000, s. 184).

Makro Tarih'ten Mikro Tarihi Geçiş

Postmodern tarih anlayışının önemli bir figürü olan Michel Foucault açısından tarih bilgisinin seyri iktidar türlerinin yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Modern ulus devlet öncesi tarih bilgisi kralın ve ailesinin büyük haşmeti ve zaferleri üzerine örölü iken modern ulus devletlerin tarih sahnesine

çıkmasıyla bu kez de ulusların tarihinin hikayesi tarih yazıcılığında egemen konu olur. Ulus tarih yazıcılığında merkeze alınan ırk kavramıyla tarihin akışı ırkın etrafında örülür ve tarih bilgisi icat edilen ırkın arkasında sürüklenerek kurgulanır. Irkın tarih sahnesine çıkmasında mülkiyet rejiminin ve üretim ilişkilerinin dönüşümü etkili olmuştur. Foucault'nun tespitiyle kapitalist üretim koşullarının dayatması neticesinde nüfus üzerinde biyopolitik siyasal akıl meydana gelir ve nüfusu verimli ve sağlıklı kılma adına biyolojinin verilerinden yola çıkılarak toplumsal beden üzerinde bir ayrışma mekanizması uygulanır. Amaç üretimin ihtiyaçlarını karşılayacak sağlıklı nüfusun sürekliliğini arttırmaktır. Bu nedenle yeni ekonomi politik düzene uygun olmayanlar üzerinde ıslah edici teknikler kullanılır (Foucault, 2002). Modern devlet aklının nüfusun zenginliği ve gücü üzerinde yükselmeye çalışmasının meydana getirdiği ırklar arası rekabet savaş mantığını yükseltir. Her yapılan savaş daha güçlü bir ırkın yükselişine yol açar. Yükselen ırk, yükselen devlet demektir. "Devlet kendisini ancak politik ve ekonomik bir rekabet alanında ortaya koyabilir; ilke olarak, devlet aklının temel çizgisi olarak devletin geliştirilmesi sorununa anlamını veren bir rekabet alanında kendisini ortaya koyabilir" (Foucault, 2013, s. 253). Devlet aklının savaş güdümlü işleyişi böylece biyolojik ırksal ayrışmayı şiddetlendirir. Bedensel ve zihinsel olarak güçlü bir nüfusun oluşturulması için aileden kışlaya uzanan askeri disiplin teknikleri yaygınlaşır. "Ayıklama, normalleştirme, hiyerarşileştirme ve merkezileştirme" (Foucault, 2002, s. 191) biyo-politik ıslah olarak uygulanır. Bu ıslah disiplin tekniğine uygun olmayanların, zayıfların, bedensel ve zihinsel engellilerin, toplumsal normların dışında kalan sapkınların ortadan kaldırılması için ojeni faaliyetler

devreye girer. Neticede ırklar arasında bir hiyerarşi meydana gelir ve bu da ırkçılığın uygulanmasına neden olur. Modern devletin ırk merkezli ilerleyen rasyonalitesinin yarattığı savaşlar ve soykırımların sonucu ezilenlerin mücadelesi ile öznenin tarih sahnesine çıkması zorunlu hale gelir. Özellikle 18. yüzyıldaki kitlesel hareketler tarih araştırmacılarının gözünü açmış, tarih araştırmalarının seyri başka yönlere, işçi sınıfı gibi alanlara kaymıştır.

Öznenin tarihine yönelim, gündeliği ve sıradanlığın da önemini açığa çıkarır. Böylece sıradan insanın tarihi, sıradan nesnenin tarihi, siyasal egemene karşı konuşturulur ve tarih araştırmasının önemli kaynağı haline gelir. Özne ve failin tarih sahnesine çıkması, yerleşik tarih anlayışını da yerinden eder, tarih araştırmalarında alternatif yöntemlerin oluşmasına katkı sağlar. Tarih anlatısı kendini egemen olanın gözünden kurtarır. Kadının, çocukların, kölelerin gözünden tarih anlatısı kendisini bize sunar. Peki sürekli değişen bir tarih alanı ile karşı karşıya olduğumuz gerçeği karşımızda dururken nasıl bir yöntem ve metodoloji kullanmak gerekmektedir? Bu soruya bütünlük bir cevap vermek mümkün değildir. Sonuçta öznenin tarihine yönelen anlayışın çok farklı araştırma duyarlılığı geliştirmesi gerekir. Eğer tarih hikâyeye, söze, eyleme, belleğe doğru eğilim gösterecekse diğer disiplinlerin yöntem ve verilerinden yararlanmalıdır. Neticede eklektik yaklaşımda hangi yöntemin ya da disiplinin ele alınacağı konunun mahiyetine göre değişebilir. Sıradan insanın gündelik kültür pratiğinin sanıldığı aksine basit olmadığı düşünüldüğünde mikro tarih çalışmaları birçok kaynaktan beslenme amacını taşımaktadır. Diğer taraftan yukarda ifade edildiği gibi mikro tarih büyük bir yapının atom parçacığı gibidir ve büyük yapıları anlama çabası mikro alana bakmayı da zorunlu kılar. Mikro tarih özneliğin sabit normatif

tanımlanmasının ötesinde onun özgünlüğü, duygusallığı, psikolojik yapısı ile hemhâldir. Mikro tarih anlatısında kişisel deneyimin öznel boyutunun gösterimi yazınsal, görsel, işitsel yöntemlerle olabilir. Bu yaklaşım bir taraftan sıradan hikâyenin içinde gizli olan gerçekliklere daha yakından bakmamıza olanak tanırken diğer taraftan ise insani yönümüzü geliştirme adına hikayeler arası vicdani bağ kurmamıza da yardımcı olur.

Mikro tarih çalışmalarından belirleyici olan metot gözlem ölçeğinin daralmasıdır. Gözlem ölçeğinin dar kapsamının belirli riskleri de vardır. Eğer gözlem ölçeği genel olana gönderme yapamıyorsa ya da genel olan yapıyla bağı kurulamıyorsa anlatı tarihsel metinden ziyade kişisel edebiyat metnine dönüşebilir. Sonuçta mikro tarih sadece bir anlatı değildir. Sembolik dünyada mücadele alanında çelişkili toplumsal yapıda eşitsizler arası pozitif ayrımcılığı içinde barındırır ve genel yapılarla ilişki kurma hedefi taşır. Bu bağlamda gözlem ölçeği kendini kurgularken toplumsal çelişiklere karşı yıkıcı bir yöntemle hareket etmelidir. Neticede post modern ideolojinin bir yöntemi olarak mikro tarih ötekine ve dezavantajlı olana yönelimi hedef olarak kendini savunmuştur. Bu bağlamda mikro tarih gizli salt değişmeyen bir hakikatin ortaya çıkarılmasının peşinden giden ve araştırmacının nesnel bakışı ile kurgulanan anlatı değildir. Yöntem olarak tarihçi bir mücadele misyonunu taşır. Dolayısıyla toplumsal alanda eşitsiz çatışmaların şiddetini azaltma adına tarihçi araştırma nesnesini seçerken kendini bir misyonla sorumlu hisseder. Sonuçta tarih alanı da bir mücadele mecrasıdır ve çıkar gruplarının kendi meşruiyetlerini kurmaya çalıştıkları ideolojik bir araçtır.

Mikro tarih araştırması eğer uzak bir zaman ve mekândan ziyade yakın bir zaman ve mekânı anlamayı amaç edinmiş ve araştırmacının duygusal

dünyasına yakın bir sorunsalı ele alacaksa bu bağın nasıl kurulacağı ve araştırmacının nasıl bir tavır alacağı da önem taşır. Örneğin Carlo Ginzburg'un *Peynir ve Kurtlar* (2018) adlı çalışması 16. yüzyılda yaşamış bir değirmencinin zihinsel tarihine odaklanırken zamansal ve mekânsal bir uzaklığı işaret etmektedir. Bu bakımdan araştırmacının bu dönem ile duygusal bağ kurması yakın bir tarih alanı çalışan araştırmacı ile farklılık gösterecektir. Dolayısıyla yakın mikro tarih anlatısını elen alan araştırmacının öznel deneyimi araştırmanın nasıl yapılacağını belirlemede yöntem bakımından egemen olacaktır. Zaten bilindiği gibi mikro tarih yöntemi egemen tarih söylemini yıkmaya yönelik uygulanan karşı bir tarih anlatısıdır ve bu yöntemin uygulanmasında araştırmacının kişisel dünyasının deneyimi etkilidir. Egemen resmi tarih anlatısının metotları tarihçiye dışardan dayatılan bir yol iken mikro tarih anlatısında araştırmacının kabiliyeti ve yaratıcılığı ön plandadır. Bu bakımdan özgün bir sanat eseri gibi mikro tarih araştırmaları da özgünlüğü içinde barındırır. Bu özgünlük onu sanat eseri gibi biricik kılabılır ve dışsal olarak dayatılan yöntemlerden bağımsız kılar. Dolayısıyla araştırmacının yaşadığı dünyaya olan ilgisi farkındalığı en önemli metot olarak karşımıza çıkar. "Yani tarihçinin zanaatında ilerlemesi, kaynak çalışması ve yöntem bir yana, onun kendisine ve dünyasına dair farkındalığını geliştirmesi, duyarlık perdesini tecrübelerini kendine kılavuz edinecek şekilde genişletmesi ile mümkündür" (Kafadar, 2009, s. 12). Her tarih biçimi onu yazan tarihçinin düşünme pratiğindeki genişlikten yararlanır (Sharpe, 2020, s. 63). Dolayısıyla tarih yazımı kendini oluşturan araştırmacının dünyasıyla örtüşür. Eğer araştırmacının tarihsel, toplumsal

duyarlılığı çok boyutlu alanlardan beslenmişse geleneksel tarih metotlarının ötesinde bir tarih bilgisini oluşturma fırsatı sunacaktır.

Tarihçinin ön önemli özelliği empati kurma kabiliyetine sahip olmasıdır. “İnsanların ve toplumların geçmişini anlama derdi taşıyan tarihçinin en önemli melekeleri arasında empati vardır, yani kendini başkalarının yerine koyma, başka hayatları, başka tecrübeleri adeta kendi bedeninde duyma yetisi. Bu açıdan tarihçi, bir romancı veya bir tiyatro-sinema oyuncusu gibidir. Nasıl ki oyuncu kendini kâh mahpus kâh zindancı rolünde bulacak ve sıra hangisindeyse bu kişilikleri içinde bir yerlerde tanıyarak yansıtmaya çalışacaksa, tarihçi de hem aşığı, hem maşuku, hem çöpçatanı, hem kıskananı anlamak için elinden geleni ardına koymayacaktır. Dil(ler) bilecektir, ama her şeyden önce okumayı bilecektir, okurken başkalarının sesine kulak vermeyi bilecektir. Duygu ve duyarlılıklarını da anlamak isteyecektir” (Kafadar, 2009, s. 22-23). Peki bu kabiliyeti nasıl elde edecektir? Tabi ki dünyaya farklı bakmayı öğrenecek kaynaklardan beslenmesi gerekecektir. Toplumsal meselelerle hemhal olmalıdır. Düşünsel tarihten, estetikten, edebiyattan beslenmelidir. İnsanlık tarihinin birikiminden istifade etmelidir. İncelikli düşünmeyi öğrenmelidir. Örneğin Balys Sruoga yazdığı *Forest of the Gods* (Tanrılar Ormanı) kitabında Sovyet döneminde yaşanan şiddeti göstermeye çalışırken çok sofistike bir bakışla değil şiddeti en sıradan ve banal tarza kaleme almıştı. Kitabı daha sonra tiyatro oyununa dönüştürüldüğünde tiyatro setini ziyaret eder ve kitabın içindeki şiddetin çok estetize edildiğini sahnede görür ve itiraz eder, sahnedeki oyunculara şöyle der: “Biz burada şiddeti göstermeye çalışıyoruz. Estetik bir sanat eserine değil.” İşte tarihçinin duyarlılığı da böyle bir derinlikli bakışı içermelidir.

Resmi tarihin katı pozitivist seçiciliğine karşı mikro alana yönelen tarihçi daha önce ele alınmamış değersiz görülen alanları merak eder. Resmi tarih metodunun kaynak olarak görmediği alanları hafife almaz. Genelleyici sonuçların mikro alanlardan çıkabileceğini düşüncesini her zaman saklı tutar. Tikel bilginin saklı anlamlarını açıklamaya çalışır. Giovanni Levi'nin (2020) de işaret ettiği gibi mikro tarihteki ölçek daralması daha geniş genellemeleri kurmak için önemli bir yoldur. Mikro tarih deneyimi ve anlatıyı ön planda tuttuğundan teorilerin görecelilik tehlikesinin büyüklüğü sorunsalının farkındadır. "Clifford Geertz'e göre yasaların ve genel kavramların aranması boşunadır çünkü kültür bir gösterenler ağundan oluşur ve bu gösterenler ağının analizi evrensel yasalar arayan deneysel bir bilim değil anlam arayan bir yorumlayıcı bilimdir" (Levi, 2020, s. 160). Teorilerin yüksek soyutlaması yaşamın ve deneyimin sonsuz çeşitliliğini bulanıklaştırır. Her ne kadar teoriler bütünsel bir anlamayı daha mümkün kılsa da gerçekliğin gösteriminde somut zeminden meşruluğundan uzak kalırlar. Örneğin bir sosyolojik çalışmada yoksulluğun tanımlanması yüksek soyutlama ve teorik metodlarla açıklanıp dursun. Yoksulluğun bizzat kurbanı failin deneyimi ve hikayesi teorik açıklamalardan daha somut bir anlama zemini oluşturacaktır. Ayrıca mikro tarih anlatısında günümüzün görsel kayıt olanaklarının varlığı da anlatıyı daha güçlü kılmak için başvurulmuş bir yöntemdir.

Eğer mikro tarih deneyimi, anlatıyı, hikâyeyi ön plana çıkaracaksa ele aldığı çalışma alanını kültürel boyutunun sembolik ilişkilerini iyi kavraması gerekmektedir. Sonuçta tarih çalışmasında asıl sorun kaynaklara ulaşmak değildir. O kaynakların sistematik bir şekilde düzenlenmesi, ilişkilendirilmesi ve yorumlanmasıdır. Dolayısıyla araştırmacı çalışma nesnesiyle kurduğu

bağda özel bir ilişki geliştirmek zorundadır. Çünkü nasıl ki etnografik araştırmalarda katılımcı gözlemden katılımcının gözlenmesi sürecine geçilmişse mikro tarih araştırmalarında da tarihçi ya da araştırmacı kendini çalışmanın bir parçasına dönüştürecek şekilde ilerlemelidir. Böylece çalışma nesnesine olan duyarlılığı artacak, kaynaklar arasında ilişkileri daha sağlıklı kuracak ve kültürün sembolik öğelerini, akışlarını daha tutarlı yorumlayacaktır.

Kaynakça

- Carr, E. (2002). *Tarih Nedir?* (M. Gürtürk, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. (O. Türkay, Dü., & Ş. Aktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ginzburg, C. (2018). *Peynir ve Kurtlar*. (A. Gür, Çev.) İstanbul: Metis.
- Kafadar, C. (2009). *Kim Var imiş Biz Burada Yoğ İken*. İstanbul: Metis.
- Levi, G. (2020). Mikro Tarih Üzerine. P. Burke içinde, *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılırları* (T. Sivrikaya, Çev., s. 151-183). İstanbul: Isık Yayınları.
- Muslow, A. (2000). *Tarihin Yapısökümü*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sharpe, J. (2020). Aşağıdan Tarih. P. Burke içinde, *Tarih Yazıcılığında Yeni Bakış Açılırları* (T. Sivrikaya, Çev., s. 47-72). İstanbul: Isık Yayınları.
- Tosh, J. (2013). *Tarih Peşinde*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Vattimo, G. (1999). *Moderliğin Sonu*. (Ş. Yalcın, Çev.) İstanbul: İz Yayınları.
- Vattimo, G. (2012). *Şeffaf Toplum*. (Ü. Yolsal, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.